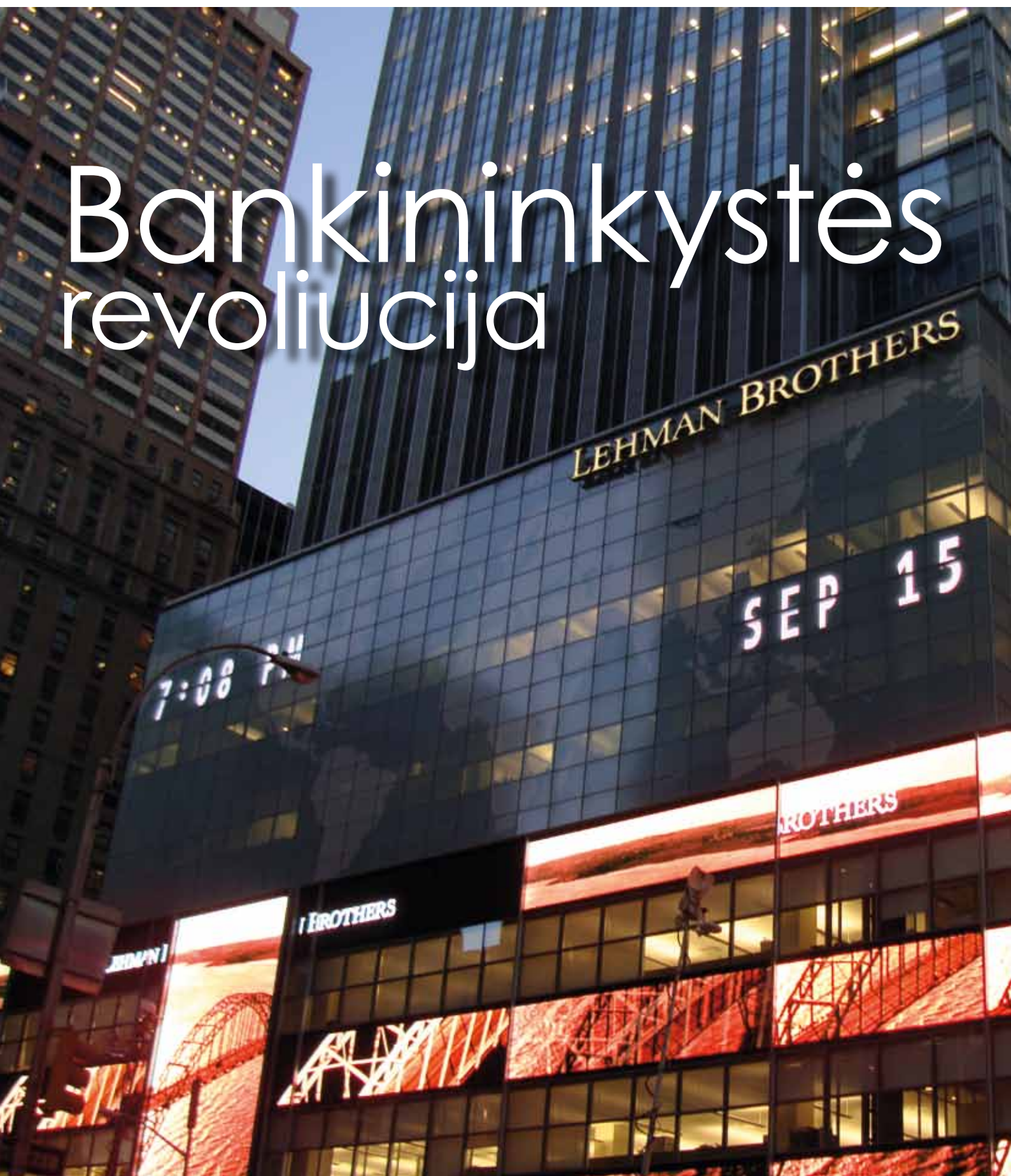

Bankininkystės revoliucija

PAVOL SULEK NUOTR. (FLICKR)

Aušra RADZEVIČIŪTĖ

2008–2009 m. PASAULIO FINANSŲ IR BANKININKYSTĖS SEKTORIUOSE VYKO IR TEBEVYKSTA DIDŽIULĖS PERMAINOS. PASAK EKSPERTŲ, JOS DAUG KĄ NEGRĮŽTAMAI PAKEIS. TOKIO MASTO SUKRĖTIMŲ IR PRARADIMŲ BANKAI PRAKTIŠKAI NIEKADA NETURĖJO – IŠ ŽEMĖLAPIO IŠTRINTI ŽINOMI VARDAI, GALI NEBELIKTI KAI KURIŲ VEIKLOS RŪŠIŲ, SUDREBINTI PATYS TVIRČIAUSI PAMATAI. ŠIAME STRAIPSNYJE PATEIKSIME PAGRINDINIUS ĮVYKIUS, KURIE TURĖJO IR TEBETURI ĮTAKOS VISO PASAULIO IR LIETUVOS BANKININKYSTEI.

INVESTICIJŲ BANKO „LEHMAN BROTHERS“ BANKROTAS

Investicijų konsultacijų įmonės „MC Wealth Management“ vykdomasis partneris Marius Čiuželis įsitikinęs, kad tai buvo bene svarbiausias įvykis pasaulio finansų ir bankininkystės sektoriuose. Jis sukėlė paniką, netikrumą, kritimą rinkose ir finansų sektoriaus „važiavimą žemyn“. Būtent todėl vėliau JAV reikėjo į rinką pumpuoti milijardus dolerių ir gerinti susiklosčiusią situaciją. SEB banko vyriausioji analitikė Vilija Tauraitė „Lehman Brothers“ bankrotą vertina kaip lemtingą įvykį, nes JAV administracija nesiėmė šio banko gelbėti ir jam padėti – praktiškai paliko jį likimo valiai, o tai sukėlė milžinišką nepasitikėjimą bankų sektoriuje. „Bankininkai susimąstė: jeigu net valstybė nepuola gelbėti, vadinasi, niekuo negalima pasitikėti. Tad kai skolini kitam bankui, savo pinigų gali niekada nebeatgauti. Tai buvo pasitikėjimo krizės lūžio akimirka – užsirišo pinigų maišai, sustojo skolinimasis tarp bankų. Prasidėjo ledynmetis“, – sako V. Tauraitė.

JAV INVESTICIJŲ BANKŲ FINIŠO TIESIOJI

Klubo „Pinigų srautas“ prezidentas dr. Audrius Dzikevičius primena, kad investicijų bankų konsolidacijos procesas tapo svarbus tada, kai 2008 m. rugsėjo 15 d. Amerikos bankas (*Bank of America*) už centrinio banko suteiktus 50 mlrd. dolerių sutiko nupirkti ties

APSKAIČIUOTA, KAD JAV FEDERALINĖS REZERVŲ SISTEMOS BIUDŽETAS PER KRIZĘ IŠSIPŪTĖ DAUGIAU NEI KETURIS KARTUS. TAI ATSPINDI NAUJŲ PINIGŲ PUMPAVIMO Į RINKĄ MASTĄ.

LIETUVOS
BANKININ-
KYSTĖS
SEKTORIJE
TOKIŲ
MILŽINIŠKŲ
SUKRĖTIMŲ –
BANKROTŲ,
NACIONALI-
ZAVIMO, RES-
TRUKTŪRIZA-
CIJOS – PER
PASTARUO-
SIUS METUS
NEBUVO, IR
TUO, ŽINO-
MA, GALIMA
TIK PASI-
DŽIAUGTI.

bankroto riba atsidūrusį tarptautinį banką „Merrill Lynch“. Pasak M. Čiuželio, pirmuoju precedentu investicijų bankų JAV konsolidacijos istorijoje reikėtų laikyti priverstinį „Bear Stearns“ pardavimą „JP Morgan“. „Tai buvo JAV Federalinės rezervų sistemos (*Federal Reserve System*) ir „JP Morgan“ sandoris, kuriuo Federalinė rezervų sistema tiesiog prašė nupirkti tuomet penktą pagal dydį investicijų banką, netgi suteikė tam paskolą. Tada sekė Amerikos banko ir „Merill Lynch“ sandoris“, – tikslina M. Čiuželis.

„Danske Bank“ vyresnioji analitikė Baltijos šalims Violeta Klyvienė mano, kad praėjusius metus galima apibūdinti kaip investicinės bankininkystės, gyvavusios ilgus metus, pabaigą. „Iš tiesų, senieji investicijų bankai tiesiog išnyko. Dabar vyksta aktyvi diskusija, kaip sukurti naują aplinką“, – sako V. Klyvienė.

Pasak M. Čiuželio, svarbiu įvykiu galima pavadinti ir amerikiečių banko „Citygroup“ išskaidymo istoriją, iškėlusią dabar itin aktualų klausimą, ar gali bankai būti tokie universalūs ir teikti visas paslaugas – nuo investicinės iki mažmeninės bankininkystės. „Šiame kontekste paminėčiau ir Šveicarijos banko UBS pavyzdį: jie kreipėsi į vyriausybę pagalbos ir gavo 60 mlrd. dolerių. Tai aiškiai pademonstravo, kad net bankai, tokie stabilūs kaip pati Šveicarija, gali turėti bėdų. UBS precedentas dar labiau paaštrino diskusiją apie investicinės bankininkystės, kuri, grubiai tariant, yra pinigų darymo mašina, ir tradicinės privačios bankininkystės, kur kliento ir tik kliento poreikiai turi likti svarbiausiu aspektu, dilemą bei buvimą „po vienu stogu“, – sako M. Čiuželis.

„FANNIE MAE“ IR „FREDDIE MAC“ NACIONALIZAVIMAS

„DnB Nord“ finansų analitikė Jekaterina Rojaka mano, kad būtent dėl šių dviejų amerikiečių bendrovių bėdų atsirado problemų, sukėlusią gilią krizę JAV. „Freddie Mac“ (*Federal Home Loan Mortgage Corporation*) ir „Fannie Mae“ (*Federal National Mortgage Association*) – būsto paskolų garantijų bendrovės – JAV vyriausybė perėmė 2008 m. rugsėjo 7 dieną. SEB banko vyresnioji analitikė V. Tauraitė pasakoja, kad šios bendrovės buvo nusipirkusios arba garantavo pusę JAV būsto paskolų rinkos, leido vertybinius popierius. „Galima tik įsivaizduoti, koks didžiulis tai buvo mastas ir kokia panika kilo, kai tokias įmones perėmė valstybė“, – atkreipia dėmesį pašnekovė.

Anot M. Čiuželio, dvi pagrindinės JAV būsto paskolų įmonės „Fannie Mae“ ir „Freddie Mac“

iki šiol pakibusios tarp žemės ir dangaus, nes šalies administracija priversta spręsti pasaulines viso sektoriaus problemas. „Jiems davė pinigų, pakeitė vadovus, bet tolesnio gyvavimo klausimas vis dar neišspręstas“, – apibendrina Investicijų konsultacijų įmonės „MC Wealth Management“ vykdomasis partneris M. Čiuželis.

ISLANDIJOS BANKROTAS

V. Klyvienė mano, kad šis precedento neturintis įvykis labai glaudžiai susijęs su finansų sektoriumi, nes pagrindinė islandų problema – finansų sektoriaus skolos. Klubo „Pinigų srautas“ prezidentas dr. A. Dziukevičius pasakoja, kad viskas prasidėjo tuomet, kai Islandijos bankams atsidūrus ties bankroto riba, šios šalies vyriausybė atsisakė garantuoti klientų indėlius. Didžiosios Britanijos vyriausybė, remdamasi 2001 m. antiteroristiniu aktu (*Sections 4 and 14 and Schedule 3 of the Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001*), 2008 m. spalį užšaldė Didžiojoje Britanijoje buvusią Islandijos bankų filialų aktyvus.

MILIJARDAI SISTEMAI GELBĖTI

VALSTYBĖS kalbinti finansų ekspertai sutaria, kad verta paminėti analogų neturinčius atskirų valstybių ir pasaulinius ekonomikos gelbėjimo planus bei priemones. Anot M. Čiuželio, į bankininkystės sektorių JAV, Europoje ir Azijoje buvo ir tebėra pumpuojami milijardai dolerių. O tai – precedento neturintys dalykai. „Apskaičiuota, kad JAV Federalinės rezervų sistemos biudžetas per krizę išsipūtė daugiau nei keturis kartus. Tai atspindi naujų pinigų pumpavimo į rinką mastą. Tokius skaičius net sunku suvokti“, – sako M. Čiuželis.

„Danske Bank“ vyresnioji analitikė Baltijos šalims V. Klyvienė sutinka, kad gelbėjimo priemonių mastai neturi precedento, tačiau siūlo neužmiršti ir to, kad šie sprendimai sukėlė daugybę diskusijų, ar vertėjo tai daryti, ar pasielgta teisingai – mokesčių mokėtojų pinigais gelbėti netikusius investicinius sprendimus. „Dabar matome, kad greita JAV reakcija buvo naudinga. Mūsų prognozės dėl vėlesnio Europos atsigavimo kaip tik ir susijusios su tuo, kad pagrindinių Europos ekonomikų reakcija buvo vėlesnė, ne tokia koordinuota ir didelė“, – sako V. Klyvienė.

V. Tauraitė siūlo atkreipti dėmesį ne tik į sumų, „įmestų“ į rinką, dydį, bet ir į kitas intervencines priemones: praėjusių metų

spalį-lapkritį vyko G7 ir G20 susitikimai, į dialogą buvo įtrauktos besivystančios šalys, ieškota bendrų sprendimų, ką daryti toliau. „Jau po pirmojo G20 susitikimo rudenį Europos centrinio banko pirmininkas labai aiškiai pasakė, kad reikia kuo griežčiau reguliuoti bankų veiklą. Taigi centrinių bankų vaidmuo tapo kaip niekada aktyvus. Galima paminėti ir precedento neturinčius įvykius, pavyzdžiui, Anglijos banko palūkanos šiuo metu pačios žemiausios nuo 1694 m.“ – sako V. Tauraitė.

Anot pašnekovės, praėjusių metų sausį užteko vieno pasitarimo telefonu, kad JAV Federalinės rezervų sistemos bazinė palūkanų norma būtų sumažinta 75 procentais. Praėjusių metų spalį Federalinė rezervų sistema, Europos centrinis bankas ir dar penki dideli centriniai bankai sutartinai mažino bazinę palūkanų normą, norėdami parodyti, kad situacija valdoma ir jie geba derinti savo veiksmus. „Na, o 2008 m. gruodį buvo dar vienas beprecedentis įvykis bazinių palūkanų normų srityje – Federalinė rezervų sistema palūkanas sumažino iki 0,4 proc.“ – primena V. Tauraitė.

Pasak dr. A. Džikevičiaus, Federalinė rezervų sistema taikė agresyvias naujų grynųjų pinigų pumpavimo į rinkas priemones, o 2009 m. kovo 19 d. investuotojus nustebino netikėtu sprendimu pinigų spausdinimo srityje – pirkti obligacijas už 300 mlrd. JAV dolerių.

Lietuvos bankininkystės sektoriuje tokių milžiniškų sukrėtimų – bankrotų, nacionalizavimo, restruktūrizacijos – per pastaruosius metus nebuvo, ir tuo, žinoma, galima tik pasidžiaugti. Tačiau, kaip atkreipia dėmesį „DnB Nord“ banko finansų analitikė J. Rojaka, pasaulinė finansų krizė kuo puikniausiai parodė, kad gyvename pasaulyje, kuriame įvykiai „kažkur kitur“ neaplenkia ir mūsų. Todėl bene svarbiausias įvykis, jeigu taip galima pavadinti, Lietuvos bankų sektoriuje buvo ir tebėra susijęs su minėtomis istorijomis ir reiškiniais.

KREDITAVIMO LEDYNMETIS

Pasak „Danske Bank“ vyresniosios analitikės Baltijos šalims V. Klyvienės, Skandinavijos bankai, nuo kurių priklausomas Lietuvos finansų sektorius, didžiajame finansų katile nevirė, tad ir nenukentėjo. Tačiau objektyvūs veiksniai lėmė, kad skolinimo politika tapo labai konservatyvi. „Kreditų augimas tapo anemiškas. Tai svarbus įvykis, nes jis turėjo ir turi tiesioginės įtakos šalies ekonomikos raidai“, – sako V. Klyvienė.

V. Tauraitė tikina, kad pirmųjų nerimo ženklų dėl skolinimo sąlygų sugriežtinimo atsirado dar 2007 metais. „Ir šis procesas tęsėsi visus metus, kol prasidėjo visiškas ledynmetis. Nors bankams griežta skolinimo politika ir aukštos palūkanų normos nėra pageidautinas reiškinys, nes apsunkina jų veiklą – dirbti ir užsidirbti, skolinti ir iš to gauti pajamas, – dabar tai daryti pernelyg rizikinga. Bankų požiūris tapo atsargesnis ir šį laikotarpį galima palyginti su nederlingais metais“, – sako SEB banko vyriausioji analitikė V. Tauraitė. ▶

VILIJA TAURAITĖ: „LEHMAN BROTHERS“ BANKROTAS BUVO PASITIKĖJIMO KRIZĖS LŪŽIO AKIMIRKA.

BFL / KESTUCIO KENTAUŠKO NUOTR.

„SNORAS“ ĮSIGIJO INVESTICIJŲ BANKĄ „FINASTA“

Anot J. Rojakos, šis faktas keičia dabartinį šalies finansų žemėlapi ir siejasi su pasaulinėmis tendencijomis – gali būti, kad panašių atvejų bus ir daugiau, nes, nuvertėjus turtui ir esant dideliems išipareigojimams, įmonės su problemomis nebegalės susidoroti savo jėgomis ir savo lėšomis.

„Danske Bank“ vyresnioji analitikė Baltijos šalims V. Klyvienė įsitikinusi, kad ši istorija – šalyje svarbus įvykis: du bankai iš susidariusios padėties nusprendė išsiveržti naudodamiesi vienas kito pranašumais. „Investicijų bankui „Finasta“ šiuo laikotarpiu išgyventi buvo itin sunku. Todėl investuotojo suradimas – geras žingsnis. Vertinant tai, kad „Snoras“ turi nemažą tinklą, šis pirkinys gali atverti naujų galimybių tam tikroms sritims plėtoti“, – mano pašnekovė.

INDĖLIŲ GARANTIJŲ DIDINIMAS

Klubo „Pinigų srautas“ prezidentas dr. A. Dziukevičius pasakoja, kad viskas prasidėjo nuo Airijos finansų ministro Briano Lenihano pareiškimo apie indėlių garantijas iki 2010 m. – pinigai iš kitų valstybių bankų ėmė plūsti į šios šalies bankus. Siekdamas sustabdyti šį procesą, kitų ES šalių vyriausybės buvo priverstos taip pat padidinti banko indėlių garantijas. SEB banko vyriausioji analitikė V. Tauraitė tikina, kad šalies bankininkystei įtakos turėjo 2008 m. lapkričio 1 d. metams padidinta indėlių draudimo suma, nes tai nuramino indėlininkus. „Panašu, kad tai buvo veiksminga priemonė. Žinoma, prisidėjo ir žodiniai komercinių bankų ir Lietuvos banko raminiai. Verta paminėti ir tai, kad praėjusių metų lapkričio 6 d. Lietuvos bankas sumažino privalomų atsargų normą iki 4 proc., o tai padidino bankų likvidžių rezervų sumą“, – sako V. Tauraitė.

PASITIKĖJIMO DEFICITAS: BANKAS VS KOJINĖ

Klubo „Pinigų srautas“ prezidentas dr. A. Dziukevičius įsitikinęs, kad Lietuvos bankų sektoriuje situacija ėmė sparčiai blogėti 2008 m. spalį ir lapkritį – šalies komerciniai bankai susidūrė su likvidumo problemomis, kai gyventojai ir įmonės ėmė masiškai atsiimti indėlius.

SEB banko vyriausioji analitikė V. Tauraitė sutinka, kad, paūmėjus pasaulinei krizei, ►

VIOLETA KLYVIENĖ. „INVESTICIJŲ BANKUI „FINASTA“ ŠIUO LAIKOTARPIU IŠGYVENTI BUVO ITIN SUNKU. TODĖL INVESTUOTOJO SURADIMAS – GERAS ŽINGSNIS.“

Investicijų konsultacijų įmonės „MC Wealth Management“ vykdomasis partneris M. Čiuželis siūlo paminėti ir tai, kad Lietuvoje didieji bankai gana ilgą laiką valdė pelną, o 2008 m. jis bus gerokai apkarpytas ar net virst nuostoliais. „Žinoma, to negalima pavadinti precedento neturintiu atveju, tačiau ilgai klestėję šalies bankai atsidurs sunkioje padėtyje. Nuostoliai neišvengiami. Tam daugiausia įtakos turės blogų paskolų atidėjimas“, – įsitikinęs M. Čiuželis.

pernai spalį ir lapkritį buvo supurtytas pasitikėjimas Lietuvos finansų sistema. „Indėlininkai pradėjo nerimauti, atsiimti indėlius iš bankų, girdėjome ir įvairiausių gandų“, – pripažįsta V. Tauraitė. Ji mano, kad prie viso to prisidėjo ir Latvijos banko „Parex“ problemos – lapkričio 8 d. 51 proc. šio banko akcijų perėmė vyriausybė. „Ši istorija Lietuvoje pasireiškė klientų nerimu – imta domėtis, kas čia vyksta, kuo visa

siog rinkti žmonių indėlius ir užkamšyti savo likvidumo skyles. „Prieš porą metų tuo niekas nebūtų patikėjęs – girdi, tokie kaip „Goldman Sachs“ tuo neužsiima ir niekada neužsiims. O ėmė ir parodė kitokį veidą... Tai tik vienas veiksmų, perrašančių šių laikų pasaulio finansų istoriją“, – mano Investicijų konsultacijų įmonės „MC Wealth Management“ vykdomasis partneris M. Čiuželis.

VERTINANT TAI, KAD „SNO-RAS“ TURI NEMAŽĄ TINKLĄ, BANKO „FINASTA“ PIRKIMAS GALI ATVERTI NAUJŲ GALIMYBIŲ TAM TIKROMS SRITIMS PLĖTOTI.

tai baigsis. Galbūt kažkas bėgo atsiimti indėlių. Bet tai buvo nedidelė panikos banga ir įtampa gana greitai nyslūgo“, – sako V. Tauraitė.

Visi kalbinti ekspertai pripažįsta: praėjusiais metais bankininkystės sektoriuje prasiidėjo reikšmingi pokyčiai. Ir jie pakeis labai daug ką. M. Čiuželis primena, kad net toks investicinės bankininkystės grandas kaip JAV „Goldman Sachs“ buvo priverstas paprašyti komercinio banko licencijos, kad galėtų tie-

SEB banko vyriausioji analitikė V. Tauraitė samprotauja, kad viena pagrindinių kryptų, kuria juda bankininkystės sistema, – griežtesnis veiklos reglamentavimas, griežtesnė priežiūra, didesnė kontrolė. Tai ir nulems didesnę bankų atvirumą. Anot V. Tauraitės, geriausiai tai iliustruoja per pastarąjį G20 susitikimą Prancūzijos prezidento Nicolas Sarkozy pasakyti žodžiai: „Baigėsi bankų paslapčių laikotarpis.“ ■